

професійного об'єкту. Аналізуються рівні сформованості навичок діалогічної мови на 1-4 курсах навчання. Характеризується діалогічна мова в порівнянні з монологічною мовою. Описуються критеріальні підходи до визначення класифікацій діалогів. Акцентується увага на моделюванні ситуацій для розвитку мовних навичок. Підтверджується думка про важливість вироблення якості мовлення у студентів.

Ключові слова: іноземні студенти, професійний діалог, вищі навчальні заклади, діалогічна мова, професійна мова, спеціальності.

KISIL L. M. The specificity of teaching professional dialogue speech for foreign students of transport specialties.

The features of teaching of professionally directed dialogue speech for foreign students of transport specialties are discussed in the article. The description of the professionally directed dialogue is given. The advisability of using text of the specialty for the creation of the situation professional communication is argued. The levels of the development skills of dialogical speech on 1-4 training courses are analyzed. Dialogical speech compared to the monologue speech is characterized. Different approaches to the defining of criterion for classification of dialogues are described. Attention is focused on modeling situations for the development speech skills. The importance of the development skills of dialogical speech for foreign students is noted.

Key words: foreign students, professional dialogue, higher educational establishments, dialogical speech, professional speech, specialty of transport.

УДК 378:78

Кондратенко Г. Г.

МУЗИЧНО-СЦЕНІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ОСОБИСТІСНИХ ЦІННОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

У статті розглядаються особливості музично-сценічної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва, яка виступає як засіб формування їх професійно-особистісних цінностей. Подано визначення професійно-особистісних цінностей та розкрито значення їх формування для самореалізації особистості у професійній діяльності. Розглянуто сутність музично-сценічної діяльності, її витоки та процес розвитку, визначено існуючі форми (виконавську та театралізовану). Визначено функції, які виконує музично-сценічна діяльність (аксіологічна, професійна, виховна, загальнорозвиваюча, комунікативна). Запропоновано її складові (музично-виконавську, театралізовану, літературно-поетичну, хореографічну). Окреслена поетапна структура формування професійно-особистісних цінностей в музично-сценічній діяльності. Доведено роль музиканта-педагога та освітнього середовища у процесі формування професійно-особистісних цінностей засобами музично-сценічної діяльності.

Ключові слова: музично-сценічна діяльність, професійно-особистісні цінності, майбутній учитель музичного мистецтва.

Сучасне українське суспільство, а відповідно й освіта, переживають етап деформації цінностей, пошуку гармонії між стереотипними та

європейськими нормами. Глобального масштабу набуває питання розвитку особистості, де на перший план виступають проблеми моральності, духовності, культури. Сьогоднішні вектори досліджень в Україні спрямовані на розвиток професійно-особистісної складової майбутнього фахівця. Компетентнісний і середовищний підходи, доповнені аксіологічним, стають провідними дороговказами сучасної системи професійної освіти в Україні.

Суспільство очікує цивілізованих професіоналів-особистостей, які компетентні, здатні й хочуть змінити на краще вітчизняну систему освіти, в якій спостерігається не брак професіоналізму, а певні проблеми у формуванні особистості. Має сформуватися новий тип вчителя – особистості-професіонала, який точно усвідомлює професійну відповідальність, дотримується моральних норм і духовних орієнтирів.

Докорінні трансформації у суспільстві вимагають суттєвих змін у системі вищої освіти, де має відбутися переусвідомлення усталених парадигм і методик. У цьому процесі значна роль належить формуванню професійно-особистісних цінностей майбутніх учителів музичного мистецтва як носіїв культури та духовності, особистостей, які будуть здійснювати музично-естетичне виховання підростаючого покоління.

Як зазначає Л. Хоружа, формування професійних ціннісних орієнтацій потребує відповідних змін в системі професійної підготовки, переорієнтації її змісту і технологій на нові освітні принципи, такі як: культуровідповідність, студентоцентризм, компетентісно-орієнтоване навчання, корпоративність [3, с. 145].

Проблема цінностей досліджується достатньо широко у філософії, соціології, психології та педагогіці. Хоча єдиного визначення дефініції “цінності” немає, всі вони підтверджують внутрішнє спрямування особистості як основну функцію цінностей.

На дослідження освітніх цінностей та орієнтацій особи спрямовані праці І. Беха, І. Зязюна, В. Креміня, В. Лугового, В. Огнев'юка, Ю. Пелеха, О. Сисоєвої, Л. Хоружої та ін. Ряд дослідників вивчають проблему духовних цінностей (В. Василенко, Л. Виготський, З. Карпенко, І. Кевішас, Р. Кондратене, О. Олексюк, ін.). Ціннісну сферу вчителя музики вивчали Н. Свещинська, Т. Фурсенко, А. Щербакова, ін.

У той же час, відсутність відповідної технології формування професійно-особистісних цінностей майбутніх учителів музичного мистецтва в освітньому середовищі університету та чітко сформованих стандартів цінностей професії у нормативних документах, суб'єктність їх трансформації, вимагають відповідного наукового осмислення і розробки системи істотних змін у вищій мистецькій освіті. Поза увагою дослідників лишається питання формування ціннісної сфери майбутніх учителів музичного мистецтва засобами музично-сценічної діяльності. У

позанавчальній роботі вищого навчального закладу вона займає одне з провідних місць та є результатом навчального процесу з професійно-орієнтованих дисциплін. У ній здійснюється не тільки поглиблення знань, умінь і навичок, розвиток творчого потенціалу та самореалізація студентів в умовах сценічного виступу. Важливим є те, що цей процес є сприятливим у формуванні ціннісної сфери студентів-музикантів. У свою чергу, цінності виступають фундаментом культури і вихованості. Долучення у музично-сценічній діяльності до кращих зразків світового та вітчизняного мистецтва, яке в усі часи було популяризатором ідеалів і цінностей, толерантності та гуманного ставлення один до одного, сприяє формуванню ціннісного ядра особистості.

Виходячи із зазначеного, **мета статті** полягає у дослідженні музично-сценічної діяльності як засобу формування професійно-особистісних цінностей майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Термін навчання майбутнього вчителя музичного мистецтва в університеті збігається, як правило, з періодом становлення його ціннісної свідомості, моральних і професійних якостей. Це дає можливість самореалізуватися, стати конкурентоспроможним у професійній діяльності. У надто складний час нашого сьогодення такою необхідною для майбутнього фахівця є віра у вічні ідеали і цінності професії педагога-музиканта, людини-гуманіста, творчої особистості. Так поступово відбувається формування загальнолюдських ідеалів, складається єдина система цінностей, яка, як зазначає О. Щолокова, “дозволяє адекватно оцінювати явища в сучасному мистецтві, визначати його емоційно-психологічні стани, вибірково ставитись до існуючих соціокультурних процесів [4, с. 101].

За визначенням Н. Свещинської цінності відіграють важливу роль у формуванні особистості й виконують дві основні функції. Перша полягає в тому, що цінності виступають основою формування й розвитку ціннісних орієнтацій людини, а друга – в тому, що “цінності мотивують діяльність і поведінку, оскільки орієнтація людини в світі й прагнення до мети теж обов’язково співвідносяться з цінностями, які належать до внутрішньої структури особи” [2, с. 6].

Ми розглядаємо професійно-особистісні цінності як ядро становлення аксіологічної сфери особистості, своєрідний арсенал особистісної та професійної самореалізації. Вони є формою суспільної свідомості, яка регламентує професійну діяльність, виражає зв’язок між очікуваннями суспільства і готовністю фахівця відповідати їм. Формування професійно-особистісних цінностей майбутнього вчителя музики в освітньому середовищі університету сприятиме переживанню внутрішніх джерел, сутності явищ, необхідних для розуміння поведінки, вчинків, умов самоорганізації особистості у професійній діяльності.

У процесі музично-сценічної діяльності відбувається підготовка студентів до майбутньої педагогічної діяльності через самореалізацію особистості в умовах сценічного виступу. У музично-сценічних заходах перед студентами постає завдання спрямувати на глядача свою діяльність, установити живий контакт з аудиторією, виявити себе у ролі вокаліста, інструменталіста, диригента, актора в умовах сценічного виступу. Засобами мистецтва відбувається передача цінностей через емоційні переживання думок, станів, а усвідомлення певних ціннісних акцій доповнюється привласненням їх особистістю. Залучення кожного в систему ролей відповідно до здібностей, дозволяє усвідомити свою роль для колективу і власного розвитку. Позитивний вплив використання такої роботи очевидний, адже майбутні вчителі музичного мистецтва, набуваючи майстерності в процесі сценічної практики, створюють своєрідну художню продукцію, виявляють свою систему цінностей та цінностей музичного твору, що в свою чергу, проявляється в підвищенні інтересу до навчання, в самостійності та ініціативності, творчому ставленні до своєї діяльності.

Крім оволодіння елементами акторської та режисерської майстерності, що є активним доповненням до комплексу професійних знань, умінь та навичок, студенти набувають професійно-особистісних ціннісних орієнтацій. Репертуарна політика, сценічний досвід, стиль спілкування з викладачем (керівником творчого колективу, мистецького проекту), концертно-конкурсна атмосфера, спілкування один з одним, толерантність у створенні інтерпретацій музичної продукції впливають на визначення і формування цінностей студентів саме професійно-особистісного значення.

Аналіз літератури відповідно до впровадження музично-сценічної діяльності у вищих навчальних закладів освіти, дає можливість стверджувати, що, незважаючи на великі можливості даних форм, вони досліджені недостатньо, до того ж, музично-сценічна діяльність студентів підміняється на театралізовану або ідентифікується з художньою самодіяльністю. Ракурс впливу музично-сценічної діяльності в науковій літературі досліджений епізодично.

На думку Л. Гук, музично-сценічне мистецтво є найбільш сприятливим засобом формування естетичних цінностей студентів вищих навчальних закладів та найбільш ефективними виділяє такі форми театрального мистецтва як поетично-фольклорний та молодіжний музичний театр [1, с. 52].

Дослідники В. Абрамян, Т. Борисова, І. Зайцева, О. Ковальчук, Л. Пелех, ін. розглядають театралізовану діяльність як засіб удосконалення творчих здібностей вчителя, його педагогічної майстерності.

В той же час, поняття музично-сценічної діяльності виходить за рамки лише театралізованої діяльності, а тому досліджено значно менше. У навчально-виховній роботі студента-музиканта музично-сценічна діяльність

є не просто формою художньої самодіяльності, а виступає важливим засобом удосконалення ціннісно-сміслової сфери.

Музично-сценічна діяльність, як і театральна, має спільні коріння у народних обрядах і святах, де у народних піснях зосереджені засади сценічного дійства, народної драми. З народних ігрищ згодом відокремилися скоромоші дійства – комедійні, драматичні сценки, музичні, танцювальні номери. В наступних століттях мистецтво скоморохів отримало розвиток в лялькових театрах, стало основою циркового та естрадного мистецтва.

Одним із джерел музично-сценічної діяльності можна вважати народний музичний ляльковий театр “Вертеп”, вистави якого мали певний сюжет, проходили на спеціально пристосованій сцені з декораціями і костюмами. Провідна роль належала музиці, яка супроводжувала розвиток сюжету. Це були канти для ілюстрації першої релігійної дії вистави та жартівливі пісні й танці в народно-побутовій частині. Народна пісня і танець поступово стали невід’ємною частиною дії і були засобом характеристики персонажів. Авторами та виконавцями вертепу спочатку були учні українських колегіумів та Київської академії. Згодом вертепні вистави стали виконувати цехові музиканти, ремісники, серед яких виник “живий” вертеп у виконанні людьми, а не ляльок.

Театральні вистави в навчальних закладах (колегіумах, Київській академії) з’явилися на Україні в 17 столітті, отримавши назву шкільних театрів. Драматичні твори на міологічні та історичні сюжети писали в основному викладачі поезії, а розігравали учні.

Виховання і навчання студентів засобами музично-сценічної діяльності успішно практикувалося у 18 столітті у Харківському колегіумі. Українські шкільні вистави у вигляді декламацій і діалогів проводились в Острозькій школі та Львівській братській школі, згодом у Київській братській і Лаврській школах.

У Києво-Могилянській академії українською мовою були написані і поставлені багатоактні драми великодняго і різдвяного циклів, драми типу міраклів і мораліте, на історичні теми, інтермедії. В таких виставах значна роль належала музиці – вокальній, інструментальній, хоровій, танцювальній.

В 1859 році у Київському університеті було створено студентський театр, який очолили М. Старицький, М. Лисенко, П. Чубинський.

Досвід вертепу та шкільних театрів став основою кріпосних театрів, оркестрів і капел, а надалі основою професійних вільних театрів. Починаючи з середини XIX століття, театральні гуртки створювалися в різних містах і селах і відігравали важливу роль в житті не лише окремих людей, але й міста, села, де театральний колектив був носієм культури, цінностей та носив просвітницький характер. Фундаторами української

драматургії були театральні письменники і поети І. Котляревський, Г. Квітка-Основ'яненко, Т. Шевченко, І. Франко. Л. Українка. Залишилися незмінними основні принципи цієї діяльності – демократизм, виховний вплив на людину, формування цінностей, розвиток творчості.

У ХХ–ХХІ столітті вищі навчальні заклади продовжили впровадження театралізованої діяльності у позанавчальну роботу вищих навчальних закладів, де вона була елементом змістовного дозвілля. Разом з тим, саме музично-сценічна діяльність майбутніх учителів музики (музичного мистецтва) є процесом професійного удосконалення в умовах публічного виступу.

Таким чином, ми трактуємо музично-сценічну діяльність як цілісний педагогічний процес формування і розвитку творчої особистості, що здійснюється на основі врахування особистісних інтересів та цінностей студентів, взаємодії з соціокультурним середовищем вищого навчального закладу, органічної єдності цієї діяльності з освітнім процесом. Вона може розглядатися в двох формах: виконавській та театралізований. У виконавській формі в традиційних концертах і конкурсах поєднуються інструментальна, вокальна, хорова діяльність студентів без театральної атрибутики. Театралізована форма поєднує музично-виконавську, словесну, акторську і режисерську діяльність в музичних виставах, мистецьких проектах, музично-розважальних програмах, тощо. Важливим є застосування театральної атрибутики, основ акторської та режисерської майстерності, законів драматичної дії.

Музично-сценічна діяльність, охоплюючи музично-виконавську, театралізовану, літературно-поетичну, хореографічну складові, в умовах сценічного публічного виступу формує цінності майбутніх учителів музики в інформаційно-освітній, корегувальній, оцінювальній, творчій ланках. Аксиологічна функція (формування і дотримання системи цінностей) поєднується з професійною, виховною, загальнорозвиваючою, комунікативною функціями.

Ефективність впливу музично-сценічної діяльності залежить від взаємодії педагогічного і художнього аспектів діяльності, від сформованості спеціальних умінь і навичок.

Формування професійно-особистісних цінностей у процесі музично-сценічної діяльності передбачає дотримання певної структури. Так, знайомлячись з існуючими професійними цінностями та цінностями музичного мистецтва, студенти набувають певних знань і компетентностей. Потім відбувається етап дотримання в поведінці цінностей і норм, які згодом мають бути привласнені й інтегровані з особистими цінностями, переусвідомлені з власними переконаннями, потребами та інтересами.

Безпосередньо в процесі передачі й формування цінностей значна роль належить особистості музиканта-педагога вищого навчального

закладу, його готовності стати носієм цих цінностей. Саме в мистецькому середовищі серед деяких викладачів є непорозуміння і пихатість, “зоряність” і “не корпоративність”, що є причиною виробництва хибних цінностей у студентів. Разом з тим, саме особистість педагога-музиканта, його власний приклад мають популяризувати відповідну систему професійних та особистих цінностей. Таким чином, улюблена музично-сценічна діяльність має нести людяність, толерантність, професіоналізм і гуманізм.

Освітнє середовище сучасного університету включає змістовну систему соціально-гуманітарних заходів, серед яких – мистецькі проекти, концерти, вистави, різноманітні творчі заходи, до багатьох з яких студенти-музиканти готуються самостійно. Участь в них дає можливість кожному виявити свою індивідуальність, набути навички написання сценаріїв свят, виступити в ролі композитора, музиканта-виконавця, актора або режисера. А формування цінностей здійснюється в процесі створення університетських музичних традицій.

Отже, поєднання комплексу мистецтв у музично-сценічній діяльності формує ціннісну сферу майбутнього вчителя музичного мистецтва. Дотримання та культивування цінностей у музично-сценічній діяльності сприяє інтеграції всіх учасників цього процесу. І надзвичайно важливо, щоби ціннісні орієнтири, як дороговкази життя і професійної діяльності, відповідали справжнім вартостям світового співтовариства, культури і музичного мистецтва.

Використана література:

1. Гук Л. В. Музично-сценічне мистецтво як засіб формування естетичних цінностей студентів вищих навчальних закладів / Л. В. Гук // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – Луганськ, 2011. – № 8 (219). – Ч. II. – С. 51-54.
2. Свещинська Н. В. Формування ціннісних орієнтацій майбутніх учителів засобами фортепіанної музики : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Н. В. Свещинська ; Кіровоград. держ. пед. ун-т ім. В. Винниченка. – Кіровоград, 2005. – 20 с. Хоружая Л. Л. Ценностные ориентации будущего профессионала / Л. Л. Хоружая // Профессиональное образование: проблемы и достижения : материалы IV Всероссийской с международным участием научно-практической конференции (11-13 ноября 2014 г.) / отв. ред. : А. Ш. Бодрова, Е. В. Колесникова, В. Н. Куровский. – Томск : Издательство Томского государственного педагогического университета, 2014. – С. 144-147.
3. Щолокова О. П. Теоретико-методичні засади формування культурологічної освіченості педагога-музиканта / О. П. Щолокова // Професійна мистецька освіта і художня культура: виклики XXI століття : матер. Міжнарод. наук.-практ. конф. – К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2014. – С. 96-104.

References:

1. Huk L. V. Muzychno-stsenichne mystetstvo yak zasib formuvannya estetychnykh tsinnostey studentiv vyshchyykh navchal'nykh zakladiv / L. V. Huk // Visnyk LNU imeni Tarasa Shevchenka. – Luhans'k, 2011. – #8(219). – Ch. II. – S. 51-54.
2. Sveshchyns'ka N. V. Formuvannya tsinnisnykh oriyentatsiy maybutnikh uchyteliv zasobamy fortepiannoy muzyky : avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04 / N. V. Sveshchyns'ka ; Kirovohr. derzh. ped. un-t im. V. Vynnychenka. – Kirovohrad, 2005. – 20 s.

3. *Khoruzhaya L. L. Tsennostnye oryentatsyy budushcheho professyonala / L. L. Khoruzhaya // Professyonal'noe obrazovanye: problemy y dostyzenyya : materyaly IV Vserossyyskoy s mezhdunarodnym uchastyem nauchno-praktycheskoy konferentsyy (11-13 noyabrya 2014 h.) / otv. red. : A. Sh. Bodrova, E. V. Kolesnykova, V. N. Kurovskyy. – Tomsk : Yzdatel'stvo Tomskoho hosudarstvennoho pedahohycheskoho unyversyteta, 2014. – S. 144-147.*
4. *Shcholokova O. P. Teoretyko-metodychni zasady formuvannya kul'turolohichnoyi osvichenosti pedahoha-muzykanta / O. P. Shcholokova // Profesiyna mystets'ka osvita i khudozhnya kul'tura: vyklyky XXI stolittya : mater. Mizhnarod. nauk.-prakt. konf. – K. : Kyiv. Un-t im. B. Hrinchenka, 2014. – S. 96-104.*

КОНДРАТЕНКО А. Г. Музыкально-сценическая деятельность как средство формирования профессионально-личностных ценностей будущего учителя музыкального искусства.

В статье рассматриваются особенности музыкально-сценической деятельности будущих учителей музыкального искусства, которая выступает как средство формирования их профессионально-личностных ценностей. Дано определение профессионально-личностных ценностей и раскрыто значение их формирования для самореализации личности в профессиональной деятельности. Рассмотрены сущность музыкально-сценической деятельности, ее истоки и процесс развития, определены существующие формы (исполнительская и театрализованная). Определены функции, которые выполняет музыкально-сценическая деятельность (аксиологическая, профессиональная, воспитательная, общеразвивающая, коммуникативная). Предложено ее составляющие (музыкально-исполнительская, театрализованная, литературно-поэтическая, хореографическая). Обозначена поэтапная структура формирования профессионально-личностных ценностей в музыкально-сценической деятельности. Доказана роль музыканта-педагога и образовательной среды в процессе формирования профессионально-личностных ценностей средствами музыкально-сценической деятельности.

Ключевые слова: музыкально-сценическая деятельность, профессионально-личностные ценности, будущий учитель музыкального искусства.

KONDRATENKO G. G. Musical and stage activity as means of formation of professional and personal values of the future teachers of music.

In the article the features of future teachers of music stage and musical activity, serving as a source of their professional and personal values, have been considered. Also the definitions of the professional and personal values and values disclosed for forming their self-identity in professional activity have been formulated. The essence of musical and theatrical activity, its origins and development, identified existing forms (and theatrical performance), have been investigated. The functions performed by the musical and theatrical activity (axiological, professional, educational, general developmental, communication) and the components of the musical and theatrical activity (musical and performance, theatrical, literary and poetry, dance) have been defined. Also the phased structure formation of the professional and personal values in music and stage activity have been outlined. The teacher's of music and the educational environment's role in the process of professional and personal values forming by means of musical and theatrical activities have been proved.

Key words: musical and stage activity, professional and personal values, future teacher of music.